

Högskolan i Halmstad
Sektionen för Humaniora
Historia 41-60 poäng

Fotboll
engagemang och intresse på lokal och nationell nivå
under 1910- och 1920-talen

Annethe Yngve
C-uppsats i historia ht 2006

Handledare
Ralf Rönnqvist

Abstrakt

Denna studie uppmärksammar engagemang och intresse inom fotbollen under 1910- och 1920-talen. Studien jämför engagemang på lokal nivå genom *Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening* och *Varbergs Boll- och Idrottsällskap* med riksnivå och kompletterar tidigare forskning. Materialet utgörs av protokoll, tidningsnotiser, jubileumsskrifter samt tidigare forskning. Fotbollen delades i ett organisatoriskt fält och i ett idrottsligt aktivt. Ledarnas engagemang på såväl lokal som nationell nivå har utgjorts av fotbollens administration och i att förankra fotbollen i samhället. Spelarnas engagemang har utgjorts av fotbollen som en social samlingspunkt och intresset av att uppnå spelskicklighet. Genom samverkan med press, publik, företag och andra organisationer kommersialiserades fotbollen successivt.

Innehållsförteckning

1.1 Inledning	1
1.2 Syfte och frågeställning	1
1.2 Idrottsforskningen	2
1.4 Material och metod	3
1.5 Bakgrund.....	3
2. Fotbollen i Varberg	4
2.1 VGIF:s krisår	6
2.2 VGIF:s nya era.....	7
2.3 Den lokala kommersialiseringen.....	8
2.4 Varbergs boll och idrottssällskap uppstår	10
2.5 Rivalitet.....	11
3. Ideologi som drivkraft	13
3.1 Fotbollens nationella organisation	15
3.2 Pressen	16
3.3 Olympiaden 1912.....	17
3.4 Landslag och seriesystem	18
3.5 Internationell verksamhet under krigsåren.....	20
3.6 Ekonomin som motivation.....	20
4. Samtidens syn på fotbollen	22
4.1 Publiken	24
4.2 Alkohol, extratåg och tips	25
5. Sammanfattande diskussion	26
6. Litteratur och källmaterial	31

1.1 Inledning

En boll, en yta och ett par pinnar, det är allt som behövs för att utöva fotboll i sin mest avskalade form. En till synes enkel företeelse som växt till gigantiska proportioner. En global miljö som skapar hjältar och förmögenheter. En global industri där människor säljs och köps. En global, social samlingspunkt där människors känslor får utlopp. Fotbollen väcker engagemang världen över.

I dagens samhällen är det fullt möjligt att födas in i fotbollen, såtillvida att tidigare släktled som har en relation till fotbollen överför den till nästa generation. I ett litet land som Sverige väcktes engagemang som ledde till fotbollens expansion vid 1910- och 1920-talen. En till synes bagatellartad företeelse i sin samtid kan växa till gigantiska, globala proportioner.

Idrotten vår tids riddarväsende, skulle bli menige mans egendom, och lösenorden skallade vida: gymnastik och idrott åt alla. Träningsplatser anlades överallt i landet, och välviljan från de styrandes sida mot ungdomen, framtidens styrare och ställare, var stor. [...]

Patriot¹

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att undersöka vad som ledde till engagemang och intresse inom svensk fotboll under 1910- och 1920-talen på lokal och nationell nivå. Syftet är vidare att studera hur engagemang och intresse tog sig uttryck och bidrog till fotbollens expansion. Studiens syfte är att komplettera tidigare forskning om fotboll, då upphovet till engagemang och dess yttringar inte tidigare belysts.

Studien utgår från frågeställningarna: Vilka faktorer ledde till engagemang inom fotbollen? Skapade engagemanget skilda intressen mellan ledare och spelare på lokal och nationell nivå? Hur tog sig intressena uttryck inom fotbollen? Vilka utomstående aktörer kom att påverka fotbollen?

¹ *Varbergs-Posten*, nr. 13, 19200130, "Gymnastiken förr och nu"

1.2 Idrottsforskningen

Fotbollen som forskningsfält kan härledas till den moderna fotbollens födelsenation: England. Disciplinen etablerades där under 1970-talet och en rad studier kom till stånd som redogjorde för fotbollen ur såväl social- och kulturhistoriska perspektiv som sociologiska.²

I Sverige växte idrottshistoria fram under 1960-talet som en verkning av att historieämnet breddades. 1974 försvarades den första avhandlingen i ämnet: *Idrottens väg till folkrörelse*, av Jan Lindroth, vid Uppsala universitet. Vid 1980 tillkom ytterligare avhandlingar i ämnet och samtidigt etablerades och accepterades idrottshistoria vid lärosäten runt om i landet. En tydlig kvantitativ och kvalitativ expansion har skett inom idrottshistorisk forskning under senare år. Under 1990-talet presenterades ett antal vetenskapliga studier, vilka kartlade och beskrev avsevärda delar av den svenska idrottshistorien. Den forskning som för närvarande huvudsakligen bedrivs inom området inriktar sig mot modernhistoriska frågor med vetenskaplig problematisering och med fokus på professionalisering, kommersialisering och medialisering.³

Av den idrottshistoriska forskning som specifikt inriktat sig på fotbollens framväxt i Sverige kan Torbjörn Anderssons doktorsavhandling *Kung Fotboll* (2002) nämnas. Verket beskriver den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950 och har fungerat som inspirationskälla och utgångspunkt till föreliggande uppsats. I Johan R. Norbergs doktorsavhandling *Idrottens väg till folkhemmet* (2004), vilken avhandlar statlig idrottspolitik 1913-1970, har fotbollen en framträdande roll. Vidare uppmärksammas fotbollen i Karin Wikbergs doktorsavhandling *Amatör eller professionist* (2005) som rör studier beträffande amatörfrågan i svensk tävlingsidrott 1903-1967. Paul Sjöblom redogör för den kommunala idrottspolitikens utveckling under 1900-talet i *Den institutionaliserade tävlingsidrotten* (2006). Per Olof Holmäng avhandlar den svenska idrottsrörelsens internationella förbindelser 1919-1945 i *Idrott och utrikespolitik* (1988). Bill Sund behandlar fotbollen i litteratur samt artiklar bl a: *Rebellen i fotbollsfamiljen* (2006) som tar upp fotbollens paternalistiska ledningsprinciper och fotbollsskribenten Carl Lindes verksamhet.

² Andersson Torbjörn, 2002: *Kung Fotboll*, s 20.

1.4 Material och metod

Metoden har varit att studera olika företeelser inom fotbollen, exempelvis föreningsbildande och festarrangemang i lokalt källmaterial: mötesprotokoll, korrespondens, tidningsnotiser och sekundärlitteratur i form av jubileumskrönikor. De föreningar som granskats är *Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening (VGIF)* och *Varbergs Boll- och Idrottssällskap (Bois)*.

De lokala föreningarnas material uppvisar skillnader i omfång och utformning. Kvantitativt är materialet från *Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening* överlägset *Varbergs Boll och Idrottssällskap*. VGIF:s protokoll är att betrakta som utförliga och deskriptiva medan BOIS är kortfattade och praktiska där åsikter är ytterst sparsamt nedtecknade. I Bois jubileumsskrifter är omfattningen av antalet artiklar, författade av föreningens medlemmar, betydligt mindre än motsvarande i VGIF. Tonvikten i Bois jubileumsskrifter utgörs av idrottsliga prestationer och resultat.

På nationell nivå har företeelser, exempelvis olympiaden och landslaget granskats i tidigare forskning. *Idrottsbladet* har studerats och bidragit med material på både lokal och nationell nivå. Företeelserna har härletts till faktorer som skapat engagemang och skapat intresse till verksamhet inom fotbollen vilket jämförts på lokal och nationell nivå.

Under studien har uppmärksamhet riktats på Pierre Bourdieus teoretiska och analytiska verktyg. Fotbollen har betraktats som ett *fält* under konstruktion till vilket aktörer med olika sociala bakgrunder och erfarenheter, d v s olika *habitus* anslutit sig. Bourdieus *kapitalbegrepp* har uppmärksamrats i förhållande till prestigefyllda mål som skapats inom fältet.⁴

1.5 Bakgrund

I samband med växande industrialism och urbanisering kom människors levnadsmönster att ta sig nya banor. Ett behov uppstod av att skapa nya sociala och kollektiva gemenskaper som ersättning för den agrara samhällsstrukturen, där den egna gården, släkten, by- och

³ Gymnastik- och idrottshögskolan, 2006, *Forskning Idrottshistoria*, <http://www.ihs.se/templates/ihsNormalPage.asp?=313&Mode=PrintFrameWorksC> 20061107

⁴ Broady Donald, 1990: *Sociologi och epistemologi*

sockengemenskap utgjort centrala faktorer. Olika organisationer med olika intresseområden som gemensam bakgrund uppstod vilka idag kallas för folkrörelser.⁵

Fotbollen kom inledningsvis att införlivas i befintliga idrottsorganisationer i de större städerna och ledarna var främst militära officerare, företagare, affärsmän och kontorister. Representanter ur de breda folklagren saknades.⁶ I exempelvis industrialiserade bruksorter kom fotbollen snabbt att få stöd från det privata näringslivet. En tilltagande konkurrens om arbetskraft från närliggande orter bidrog till att idrotten blev en strategisk del, från bruksledningarnas sida, att tillhandahålla nya generationer rekreation och sysselsättning, till gagn för den egna produktionen, samtidigt som ortens gemenskapskänsla förstärktes.⁷ Under 1910- och 20-talen sker en kraftig expansion inom fotbollen genom ett intensivt föreningsbildande.⁸ Antalet klubbar ökade från etthundra år 1910, till niohundra tjugotvå, år 1930.⁹

2. Fotbollen i Varberg

I Varberg etablerades fotbollen tidigt. *Varbergs Gymnastik och Idrottsförening* bildades 1905 med fotboll på programmet. Pionjären var konditorn Carl Arnhold som samma år flyttat till Varberg från Göteborg, där han hade verkat som intendent för *Göteborgs FF:s idrottsplats*, och därmed hade kännedom om fotboll.¹⁰ Arnholds kännedom om fotboll och viljan att befördra den kom dock att stanna inom en relativt snäv krets där de flesta tillhörde medelklassen, vilket kan utläsas av protokollens titlar (bankkassör, konditor, bokhållare, handelsbiträde, barberare).¹¹

Den 28 maj hölls ett konstituerande sammanträde där föreningens stadgar fastslogs. Av protokollet kan bl a utläsas: ”Till medlem har hvarje välfrejdad person efter ansökan han, [sick!] intagas af föreningens styrelse, hvarvid enkel röst öfvervigt är afgörande.” (§2) ”Medlemmarna kunna vara aktiva, passiva och hedersledamöter” (§3) Årsavgiften bestämdes till tre kronor för aktiv medlem och till två kronor för passiv medlem, hedersledamöter var avgiftsbefriade. Till hedersledamot kunde framstående personer eller personer som verkat för klubbens intressen utses vid allmänna sammanträden. Det beslutades också att en

⁵ Ericsson Christer, 2004: *Fotboll bandy och makt*, s 12.

⁶ Ericsson, 2004, s 14.

⁷ Sjöblom Paul, 2006: *Den institutionaliserade tävlingsidrotten*, s 83

⁸ Nilsson Per, 1988: *Fotbollen och moralen*, s 86.

⁹ Andersson, 2002, s 324.

¹⁰ *Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening 1905-1920-1935*, författare okänd. Intervju med Carl Arnhold, s 4.

¹¹ Mötesprotokoll 19050528. 10/130 Folkrörelsearkivet i Norra Halland

klubbmästare ålades att anordna föreningens utflykter och fester medan intendenten ledde och anordnade tävlingar och övningar och ansvarade för material. En medlem som gjorde sig skyldig till förargelseväckande beteende eller annan överträdelse kunde uteslutas ur föreningen genom att röstas ut med två tredjedelar av de avlagda rösterna.¹²

Målet som framträder är att bilda en ”skötsam” förening, vilket också innebar en sällning av föreningens medlemmar. Urvalet skedde dels genom att en ansökan om medlemskap måste inkomma, till vilken styrelsen hade att ta ställning om personen i fråga kunde anses som lämplig att uppta i föreningen, dels prioriteras ekonomiskt välbärgade genom årsavgiften. Skötsamhetssyftet och urvalsprocessen understryks ytterligare genom möjligheten att utesluta medlemmar med anledning av ett icke önskvärt beteende, vilket inte preciseras närmare.

VGIF var inget självklart val ifråga om idrottsutövande. Föreningar med namn som exempelvis *Idrottsföreningen Torggatan 22:3 trappor* eller *Idrottsföreningen Gärdsmynen* bildades i arbetarungdomarnas egen regi. Skribenten som beskriver företeelsen hävdar att föreningarna förvisso inte var så långlivade och hade inget stort medlemsantal men:

I en sådan förening gör alla samma erfarenheter, styrelsen, funktionärerna och de aktiva medlemmarna är identiska och det bästa av allt: ingen kan bli överårig och oavsiktligt förhindra de gemensamma strävandena.¹³

Inlägget kan tolkas som ett avståndstagande av selektiv attityd inom VGIF beträffande medlemmarnas sociala ursprung såväl som ett överförmynderi inom föreningen. I varje stadsdel förekom klubbar motsvarande ovan nämnda. De materiella omständigheterna var små och matcherna utgjorde motivation genom att man fick möjlighet att hävda sig mot ungdomar med högre social status. Efter matchernas slut gick man i samlad trupp tillbaka till sin stadsdel då efterspelet oftast var synnerligen hetsigt.¹⁴

¹² Mötesprotokoll 19050528. 10/130 Folkrörelsearkivet i Norra Halland

¹³ Åberg Einar, 1945, artikeln: ”Det dammsugna” tidtagaruret”, *Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening 1905-1945*, s 29.

¹⁴ Andersson Karl, 1945, artikeln: ” När det började”, *BOIS Jubileumsskrift 1925-1945*, s 25.

2.1 VGIF:s krisår

Mellan åren 1910 och 1912 finns inget material tillgängligt från VGIF. I mötesprotokoll från söndagen den 13 maj 1913 kan utläsas att Carl Arnhold tog initiativ till att försöka åter-samla Varbergs fotbollsintresserade i en ny förening. I paragraf tre meddelas att mark finns att tillgå avgiftsfritt. I paragraf fem framgår att en omfattande diskussion om föreningens namn uppkommit genom att tilltänkta medlemmar låtit meddela att anslutning till föreningen är beroende av vilket namn som antas.¹⁵ Namnfrågan var så infekterad att den uppmärksammades av såväl lokalpress som RF.¹⁶ Senare samma år upphörde föreningen och Carl Arnhold kommenterar nedläggningen med att han ”rent ut sagt blev förbaskad på det hela” då laget helt sonika uteblivit från en DM-match i Halmstad, utan att meddela vare sig den egna klubbledningen eller motståndarlagets.¹⁷

Namnfrågan kan ses som ett svepskäl till att inte vara medlem i en förening, vars namn associerades med social tillhörighet, från vilken man tog avstånd. De små stadsdelslagen fungerade utmärkt till att få utlopp för fotbollsintresset och det är sannolikt att VGIF:s tidigare styrelsemedlemmars plötsliga intresse att bredda sitt sociala upptagningsområde har ansetts som suspekt. Trots VGIF:s organisatoriska fall 1913 framhärdar man i försöken att få en fotbollsförening till stånd vilket går att utläsa genom notiser i lokal press:

Förra året [1917, min anm.] togs av några idrottsintresserade personer initiativet att bilda en idrottsförening härstädes under namnet av ”Bollklubben av 1917”. Föreningen har gjort mer än vanlig karriär, då den endast efter att ha existerat några månader lyckades beseгра Hallands mästerskapslag. Nu har emellertid ett tråkigt intermezzo inträffat. Föreningen är nämligen i fara att förlora sin idrottsplats och i och med detsamma idrottens fullständiga utdöende här i staden. Idrottsplatsen skall nämligen upplåtas till potatisodling. I hela Sverige finnes intet exempel på, där icke ett samhälle med så stort invånarantal som Varberg har sin särskilda idrottsplats.

Gammal idrottsintresserad¹⁸

Svårigheterna som framstår är dels klassproblem som bidrar till besvär att konstruera en stabil förtroendeingivande, administrativ organisation och dels att få tillgång till mark för

¹⁵ *Mötesprotokoll 130 A 1:1*, Folkrörelsearkivet i Norra Halland.

¹⁶ *Varbergsposten* nr. 61, 19130530 samt *Norra Hallands Tidning Vestkusten*, 19130530.

¹⁷ *VarbergsGymnastik-och Idrottsförening 1905-1920-1935*, författare okänd. Intervju med Carl Arnhold, s 4. Orsaken till varför laget uteblev har inte stått att finna.

fotbollsutövande. Den mark som tidigare upplåtits till idrottslig verksamhet kom under krigsåren att återgå i stadens ägo och uppodlas för att klara matförsörjningen. För fotbollens administratörer kommer den idrottsliga kampen att utgöras av en strid mot stadens politiker om tillgång till en idrottsplats.

2.2 VGIF:s nya era

År 1919 etablerade sig doktor Gunnar Frostell i Varberg och i honom fick staden en idrottslig eldsjäl. Frostells föresatser till fysisk uppfostran ämnade omfatta hela ortsbefolkningen, från spädbarn till äldre personer, ur alla samhällsklasser. För att sammanföra denna breda publik i en förening var avsikten att kombinera idrotten med diverse annan trevlig förströelse.¹⁹

I vår förkonstlingens och industrialismens tid vars hälsonebrytande verkan är obestridlig, har frågan om tillvaratagande av individens fysiska hälsa oemotståndligt trängt sig fram i samhället. Den sedan otal generationer ur sin rätta miljö, naturen, ryckta människan försvinner i städernas stenöknar, i trånga bostäder och osunda arbetslokaler. Det enda medel som åter kan rycka människan inpå rätt bana är fysisk uppfostran. [...]

20

Den 25 januari 1920 hölls ett konstituerande möte under ledning av Frostell. Ur styrelseprotokollet kan utläsas i paragraf ett: ”[...] Och beslöts bildande af en Förening för fysisk fostran för Varberg med omnejd, men samtidigt beslöts, att föreningen vid sitt framträdande rörande gymnastik och idrott skulle gå under namnet af Varbergs Gymnastik och Idrottsförening.” Av styrelsen åtta ordinarie ledamöter, samt tre suppleanter, skulle som ordinarie medlemmar minst tre kvinnor ingå, samt av suppleanterna minst en kvinnlig medlem. (§6)²¹ Föreningens första uppgift var att erhålla det kommunala stöd som var nödvändigt för att få en lämplig idrottsplats till stånd. I detta syfte förväntade sig föreningen uppslutning och bistånd av samhällets företag.²²

I maj 1920 publicerar *Norra Hallands Tidning Vestkusten* en redogörelse för vad som avses med fysisk fostran:

¹⁸ *Varbergsposten* nr. 36, 19180325.

¹⁹ *Norra Hallands tidning Vestkusten* nr 11, 19200126 ”Föreningen för fysisk fostran bildad”.

²⁰ *Varbergsposten* nr. 21 19200303. ”Fysisk fostran”.

²¹ Mötesprotokoll A 1:1 /130, *Folkrörelsearkivet i Norra Halland*.

²² *Norra Hallands Tidning Vestkusten* nr 11, 19200126. ”Föreningen för fysisk fostran bildad”

Den fysiska fostran af människan börjar med spädbarnsvård. Den förutsätter en lämplig föda åt individerna, den innefattar social- och bostadshygien, yrkeshygien, skolhygien o.s.v. hvilka till öfvervägande del sortera under lagstiftningen. Hvad som faller under den fria fysiska fostrans uppgift är värden åt individerna i den utsträckning denna vård ej faller inom nämnda lagstiftning samt i de stycken, denna lagstiftningens vård, såsom är otillfredställande.²³

I egenskap av läkare tillhörde Frostell en samhällsgrupp som hade hög status och bemöttes med aktning. Frostells idrottsintresse utgjordes av hälsoaspekten och hans mål var att få ordning på föreningsbildandet genom en stabil och varaktig organisation. En tydlig distansering av aktiviteterna inom föreningen framträder där de organisatoriska, administrativa och propagandistiska aktiviteterna bedrivs inom ett fält och de idrottsliga och fysiska aktiviteterna bedrivs inom ett annat. Föreningen för fysisk fostran med doktor Frostell som frontfigur tar itu med kampen om idrottsplatsen med Varbergs politiker samt idkar intensiv propaganda genom föredrag i mötesform och i pressen. Under tiden bedrevs idrottandet på diverse mer eller mindre provisoriska idrottsplatser.

2.3 Den lokala kommersialiseringen

Som nämnts ovan hade Frostell ambitionen att sammanföra en bred publik till föreningen och utöver de idrottsliga aktiviteterna även anordna trevlig underhållning. Ett exempel på det är den familjefest som hölls våren 1921 och utlovades att bli ett extraordinärt evenemang med tombolavinster utöver det vanliga. Föreningen hade överhopats av blommor och presenter till ett högt värde som lottades ut. Bland vinsterna återfanns elektrisk armatur, värmeapparater, pannor, grammofon, nysilversaker, middagar å samtliga restauranger, automobilurer, cirka 30 handarbeten sydda av föreningsmedlemmar, en levande kalv och tandutdragningar.

Mellan klockan sju och halv åtta började tillställningen i stadshusets festvåning med att tombolan öppnade. Klockan åtta serverades den särskilda supé, á fem kronor kuvertet, som källarmästare Sundh komponerat kvällen till ära. Samtidigt som supén avnjöts i matsalen serverades det te och smörgåsar i andra rum i festvåningen. Under kvällen underhöll herr

²³ *Norra Halland Tidning Vestkusten*, nr 57 19200502.

Arvidssons med sitt för aftonen förstärkta kapell. Vid tiotiden började dans och karnevalsliv med serpentiner och andra muntrationer.²⁴

Arrangemanget kan betraktas som en del av föreningens propaganda samt att tillgodose ekonomiska och sociala behov.

Sommaren 1925 var kampen om idrottsplatsen till ända och *Påskbergsvallen* invigdes under pompa och ståt av konung Gustav V och med VGIF som värdar för evenemanget. Konungens invigningstal utgjorde ”kronan på doktor Frostells och föreningens verk – att skaffa staden en modern idrottsplats”.²⁵ Något som bör påpekas är att kungen invigde radiostationen i Grimeton samma dag.²⁶ Frostell hade vid denna tid lämnat Varberg och 1928 erbjöds han platsen som läkare för Sveriges olympiatrupp i Amsterdam. Anledningen till hedersuppdraget uppges vara den entusiasm han visat idrotten under en rad år och i synnerhet ”de medicinska synpunkterna på densamma.”²⁷

I anslutning till Påskbergsvallen anlades en dansbana vilken hyrdes av VGIF. Fester arrangerades med början 1927, somliga i samverkan med idrottsplatsstyrelsen andra tillsammans med Bois. Året därpå övertog VGIF festverksamheten i egen regi men med uselt ekonomiskt resultat. 1929 tog VGIF initiativ till nya festarrangemang genom att etablera *Föreningen Påskberget* tillsammans med *Föreningen Varbergs Idrottsplats* och Bois. *Föreningen Småfåglarnas Vänner* hyrde ut en servering samt plats till uppförande av en dansbana. Under åren 1929 - 1930 drevs dansbane- och tivolorörelse. Dessutom öppnades ett café i centrala Varberg. De ekonomiska resultaten uteblev dock och i samråd med *Folkets Husföreningen* som tidigare drivit en folkparksrörelse hyste VGIF planer på att återuppta verksamheten. Parterna gick samman i projektet och 1932 registrerades *AB Varbergs Nöjesplats*.²⁸

²⁴ *Varbergs Posten* nr. 41 19210408. ”Fysisk fostrans fäst”

²⁵ Signaturen A.K. 1945, artikeln: ”Ptroptro och kossan gonade sig...” *Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening 1905- 1945*, s 43.

²⁶ Ringborg Reino 1975, artikeln: ”1925 – Bois Födelseår året då allting hände” *Varbergs Boll- & Idrottssällskap 50 år*, s 67.

²⁷ *Idrottsbladet* nr 49, 19280427 ”Doktor Fries ratas, Gunnar Frostell blir olympisk läkare”.

²⁸ Warnborn Tage, 1945, artikeln: *Preludierna till AB. Varbergs Nöjesplats, Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening 1905-1945*, s 26.

I VGIF:s arkiverade material går att utläsa att ett samarbete beträffande anskaffande av arbete till spelare förekom vid en av Varbergs största industrier, cykelfabriken Monark.²⁹ Genom en namn- och yrkesförteckning över föreningens försäkrade spelare i B-laget, framgår det att inte mindre än sju av de tolv försäkrade spelarna tituleras cykelarbetare. Trots att handlingarna är av senare datum än uppsatsens undersökningsperiod bekräftar de föreningens kommersiella samröre med cykelfabriken vilket ytterligare understryks av arkiverade lotterihandlingar, där cyklar återfinns som priser.³⁰

Inom VGIF fanns ett kontaktnät som bidrog till att de ekonomiska förutsättningarna underlättades och att föreningen successivt kommersialiserades.

2.4 Varbergs boll och idrottssällskap uppstår

Samma år som Påskbergsvallen invigdes, 1925, bildades Varbergs boll- och idrottssällskap ur en av de många stadsdelsklubbarna: *Haga bollklubb* eller *Hagapojkarna*. Klubben bestod av elva medlemmar. I samband med att Hagapojkarna skulle möta ett lag från Falkenberg uppstod oenighet i klubben, som medförde att en del av medlemmarna drog sig ur. Samtidigt ägde en schism rum mellan ledare och spelare i VGIF, vilken orsakade att spelare lämnade föreningen.³¹ Dessa spelare slog sig samman med Hagapojkarna och vid matchen mot Falkenberg uppträdde man under namnet Varbergs BOIS. Matchen omnämns kortfattat i *Norra Hallands Tidning Vestkusten* med att BOIS vann över *Falkenbergs G & IK* med 1-0.³² I *Idrottsbladet* uppmärksammas det nybildade Varbergslagets genom att samspelet var ”mycket bra” och debutmatchen sågs som framgångsrik.³³ BOIS expanderade snabbt och under första verksamhetsåret bestod föreningen av fyra fotbollslag: A-, B- samt två juniorlag.³⁴

Skribenterna i Bois jubileumskräonikor, är medlemmar i föreningen, och vittnar om tillhörighet i arbetarklassen, genom sina artiklar: En hopvirad tidning lindad med snören fick ofta duga som boll när spellusten trängde på, eftersom en fotboll kostade ouppnåeliga 15 -20

²⁹ Försäkringsbrev nr KO 4342, 1944, *Folkrörelsearkivet i Norra Halland*, ark 130

³⁰ Lotterihandlingar 1947-1974, *Folkrörelsearkivet i Norra Halland*, ark nr 130, 176/130

³¹ Det har tyvärr inte varit möjligt att få några närmare upplysningar om vad schismen rörde sig om.

³² *Norra Hallands Tidning Vestkusten* nr. 57 1925 0518.

³³ *Idrottsbladet* nr 58 19250520

³⁴ Artikel författare Ó Nans, 1945: ”Återblick på fotbollen: framgångar och ”bakslag” under 20 år”, *Bois Jubileumsskrift 1925-1945*, s 15-16.

kronor. Innehavet av en fotboll betingade hög social status och makt över när spelet skulle bedrivas och vem som fick delta. Då tillgången på fotbollar var större bland ”bättre mans barn” fanns det av den anledningen skäl att hålla sig på god fot med dem. Även fotbollsskor var åtråvärda. Under sommarhalvåret, april till september, användes skor överhuvudtaget sparsamt. I den mån de användes var det träskor eller söndagskängor som stod till buds. Ingentenda lämpade sig för fotbollsspel då riskfaktorn för ett kok stryk i båda fallen var hög – träskorna hade en belägenhet att följa med bollen till oönskade platser och söndagskängorna var vikta för högtidliga tillfällen.³⁵ För ynglingarna ur de breda lagren kom fotbollen att utgöra just högtidliga tillfällen. Då fick man en annars begränsad möjlighet att ge sig ut på resor med kamraterna i laget för att mäta sina krafter med likasinnade på andra orter.³⁶ Genom fotbollen ökade den sociala statusen och bidrog till yrkesmässiga individuella framgångar. Exempelvis beskriver en av spelarna som var både fotogenförsäljare och glassförsäljare att efter en framgångsrik match ökade försäljningen dramatiskt.³⁷

Bois har ju hela sin tid haft sina anhängare inom de breda lagren, och därav har följt att vi aldrig har haft några av samhällets stora att falla tillbaka på, utan alltid fått klara sig själv, både ekonomiskt och annars. Detta har skapat en självtillit och en framåtanda, som drivits fram av de resultat som vi nu vid jubileet med stolthet kan peka på.³⁸

2.5 Rivalitet

Trots att Bois första år var idrottsmässigt framgångsrikt var ekonomin skral och ett förslag till sammanslagning mellan Bois och VGIF uppkom. Ett stormöte med representanter från bägge lagen kom till stånd men fick ett abrupt slut genom att en av VGIF:s medlemmar hävdade att en sammanslagning av föreningarna var onödig eftersom Bois ändå var på väg att ”självdö”. Boisarna reste sig som en man och lämnade mötet med förnyad kampanda.³⁹

Varbergs Posten uppmärksammar såväl spelarnas som publikens attityd i matchreferat från mötet mellan VGIF och Bois den 18/6 1926. Det hävdas att det hårda spelet fördärvade

³⁵ Svensson Gunnar, 1965: artikeln: ”Planen, bollen och skorna”, *Varbergs BOIS 40-års jubileum 1925-1965*, s 93-95.

³⁶ Signaturen Liss, 2000: artikeln: ”Ebbe minns Vallgravstiden och debutåren i Bois” *Sällskapetets gröna poänger – under 75 sköna år* s 7.

³⁷ Svensson Gunnar, 1975: artikeln ”Inte en minut jag ångrar av de 50 åren med BOIS”, *Varbergs Boll och Idrottssällskap 50 år*, s 21.

³⁸ Andersson Karl, 1945: artikeln: ”Kring ett jubileum”, *Bois jubileumsskrift 1925-1945*, s 3.

matchens förväntade vänskapliga karaktär. Respektive lags anhängare anklagas för att hetsa sina representanter till respektlösa regelbrott på planen utan någon som helst reflektion över följderna. ”Det är tråkigt att ej två platslag kan spela mot varandra, utan att det skall urarta såsom nu.” Även året därpå uppmärksammar tidningen publikens uppträdande vid lagens möte. Föreningarnas anhängare låter uttrycka sina känslor genom rop och skrån under hela matchen, de hånskrattar åt spelare som gör misstag, och betar sig ytterst osportsligt! ”Smädande hejarop och hejaramsor låter föga vackert i någons öron.” *Varbergs Posten* frågar indignerat vilken uppfattning en besökande skulle få av Varbergs fotbollspublik om denne råkat närvara vid en match som denna? ⁴⁰

Spelarnas artiklar i jubileumsskrifterna vittnar om rivalitet mellan närliggande orter. Ett typiskt exempel är 1910 års DM-final, i Falkenberg, mellan VGIF och Halmstad GoIF. Merparten av publiken tog ställning för Halmstadslaget och påstod att anledning var Varbergslagets tidigare vunna mästerskapstitlar. Situationen upplevdes av Varbergslaget som mindre angenäm. VGIF vann mästerskapstiteln och vid hemkomsten till Varberg mottogs de av glädjestrålade anhängare. Glädjen kom att bli kortvarig. Halmstad GoIF lämnade in en protest mot den vunna segern till förbundet med anledning av att domaren inte tillhandahållits spelarförteckningen av VGIF:s lagkapten förrän efter spelad match. Förbundet godkände protesten och beordrade omspel, återigen i Falkenberg. VGIF:s spelartrupp inkvarterades på Falkenbergs Hotell, från vilket de i slutet trupp och med poliseskort marscherade till idrottsplatsen. VGIF vann även omspelsmatchen och mästerskapstiteln firades, den här gången på ort och ställe på Falkenbergs Hotell. ⁴¹

Även året därpå under DM-finalen mellan VGIF och Halmia i Halmstad, var rivaliteten i svallning. Trots att Halmstadslaget vann fick Varbergsspelarna retirera från idrottsplatsen i två hastigt anskaffade hästdroskor för att undgå en skur av stenar. Folkmassan höll fast hästarna och spärrade droskornas hjul. Polis fick tillkallas för att skingra den uppretade folkmassan. ⁴²

³⁹ Signaturen Liss, 1975: artikeln ”När Boisarna spelar boll är ”Kinna-Bengt” på plats, *Varbergs Boll- & Idrottsällskap 50 år*, s 45. Det framgår inte vilken av klubbarna som tog initiativ till mötet.

⁴⁰ *Varbergsposten*, nr. 69, 19270718.

⁴¹ Börjesson Arvid, 1934, artikeln: ”Svunna stordåd” *Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening 1905-1920-1935*, s 20.

Mot bakgrund av att rivaliteten kunde ta sig synnerligen våldsamma uttryck och spelarnas utsatta situation är styrelseprotokollet från den fjärde augusti 1924, paragraf fyra, anmärkningsvärt. En vädjan från föreningsmedlemmarna hade inkommit till styrelsen om att ekonomisk bistå en av spelarna som ådragit sig en allvarligare knäskada under en match och inte kunde arbeta. Styrelsen diskuterade ärendet ingående och beslutade att avslå detsamma:

Såsom skäl för detta afslag framhöll styrelsen:

Att föreningens fria ansvar icke tillåta utbetalning af understöd

Att såvist styrelsen hade vi bekant ingenstädes inom landet förekommit att

föreningsmedlemmarna som ådragit sig skada under utöfvande af någon slags idrott af denna orsak erhållit understöd, samt

Att styrelsen icke ville skaffa något prejudikat i åsyftande riktningen

Ordföranden Dr Frostell förklarade sig ännu lämna Herr Pålsson gratis läkarevård, hvarför

Styrelsen uttalade sin tacksamhet.⁴³

Distansen mellan styrelse och spelare är påtaglig genom att man från styrelsens sida inte vill rikta omvärldens uppmärksamhet mot föreningen i ett ärende beträffande sportens skadeverkningar.

3. Ideologi som drivkraft

Victor Balck är den mest framträdande personen av den svenska idrottens nationella pionjörer och den enda idrottsledare som svarade för en dokumenterad idrottslig ideologi. Idrotts-historikern Jan Lindroth påvisar att Victor Balcks synsätt på idrotten väl överensstämmer med hela idrottsrörelsens.⁴⁴ ”Någon ersättare till Balck som ”chefsideolog” framträdde inte under mellankrigstiden.”⁴⁵ Balcks drivkrafter till idrottslig aktivitet är att betrakta som synonyma med svensk organiserad idrott och fotbolls generella ideologi.

Balcks idrottsliga mission tog sin början vid 1800-talets slut. Balck hade militär bakgrund och var verksam vid *Gymnastiska centralinstitutet*.⁴⁶ Han är att betrakta som en förmedlare

⁴² Wiege Gustaf, 1934, artikeln: ”Varbergs Realskolas Idrottsförening – Varbergs-Kamraterna – Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening”, samt sign AK, s 32 *Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening 1905-1920-1935*, s 12.

⁴³ Mötesprotokoll 19240804, *Folkrörelsearkivet i Norra Halland* 1: 130.

⁴⁴ Lindroth Jan, 1974 *Idrottens väg till folkrörelse*, s 192.

⁴⁵ Lindroth Jan, 1988, *Från ”sportfåneri” till massidrott*, s 87

⁴⁶ Lindroth, 1974, *Idrottens väg till folkhemmet*, s 49.

av engelsk sportuppfattning.⁴⁷ Den grundade sig i aristokratisk livsstil, där unga mäns uppförande formades i avsikt att särskilja dem från övriga samhällsmedborgare – gentlemän. Sport var en betydelsefull komponent där de unga männen demonstrerade sitt mod, sin ut hållighet, sin ärlighet och *fair play*. Fair playandan innefattade bland annat att de unga männen visade sitt individuella ansvar och yttranden av funktionärer tolkades som ett sätt att ifrågasätta idrottsmannens heder.⁴⁸

Karaktärsdaning sågs av Balck som fostrans mest betydelsefulla komponent och därmed idrottens främsta uppgift. Idrottens förutsättningar bestod av inslag av frihet, suveränitet, förnuft och ansvar. Egenskaper som främst kom till sin rätt i tävlingar. Idrottstävlingar sågs av Balck som lärdom om kampen för tillvaron. Delaktighet i idrottslig tävlan gav upphov till en allmän säkerhet i offentliga uppträdanden och en stärkt tilltro till den egna förmågan utan inslag av övermod.⁴⁹ Grundläggande i Balcks uppfattning om idrottens betydelse var dess förmåga att utveckla en fysisk och andlig kraft hos dess utövare med livsglädje, nöje och intresse som centrala komponenter. Balck hävdade att idrotten gav upphov till psykiskt välmående, god karaktär och moralisk progression. Idrotten motverkade osedlighet och utsvävningar och utvecklade en regelbunden livsföring, nykterhet och hög kapacitet i yrkesutövande.

En central drivkraft i Balcks idrottsliga propaganda var att hög nationell idrottslig nivå var synonymt med stor nationell handlingskraft. Manliga aktiva idrottsutövare bidrog till att hävda hela nationens kraft och ära. Idrottsmannskapet innebar en patriotisk plikt. Då Balck uppfattade krig som den yttersta tävlan framhöll han idrotten som bidragande till en ökad grad av duglighet i fält. Beträffande idrotten som en social gemenskapsfaktor framhöll Balck tävlandet som den företeelse som sammanförde individer med skild yrkes- och samhällsmässig status.⁵⁰

Den innersta innebörden är: att fostra en livskraftig, arbetsduglig, viljestark och plikt-trogen ungdom med svenskt sinne, till gagn och värn åt fosterlandet. Det är alltså en maning till nationell samling, det gäller. Det är ett förhärligande av fosterlandets idé. Ty det är icke uteslutande för egen räkning den enskilde individen genom idrottsövningar vill förvärva sig hälsa och kraft, utan det är såsom svensk man bidra till hela

⁴⁷ Lindroth, 1974, s 194.

⁴⁸ Wikberg Karin, 2005, *Amatör eller professionist?* s 49.

⁴⁹ Lindroth, 1974, s 184 f

⁵⁰ Lindroth, 1974, s 187.

nationens hälsa och kraft. Ju allmännare idrotten bliver övad och ju djupare den tränger in hos folket, desto mera kraft till vår nation. Om varje man i Sverige vore en god idrottsman och om hela folket alltså vore genomträngt av idrottsanda, skulle detta vara ett oändligt stort krafttillskott till vår nation.⁵¹

3.1 Fotbollens nationella organisation

Svensk fotbolls högsta organ, *Svenska fotbollförbundet* (SvFF), bildades 1904, som en självständig sektion i paraplyorganisationen *Sveriges Riksidrottsförbund* (RF), som bildats 1903. Ordförandeposten inom RF:s överstyrelse innehades mellan åren 1904 – 1933 av kronprins Gustaf Adolf och dess vice ordförande var Victor Balck mellan åren 1903 – 1913.⁵² Inledningsvis kom Balcks kompanjon vid tidningen *Nordiskt Idrottslif*, militären, hovstallmästaren och idrottsmeccenaten Clarence von Rosen att inneha ordförandeposten inom fotbollssektionen.⁵³

”Den framväxande fotbollen genomsyrades av paternalistiska ledningsprinciper: högre organ styrde över lägre på ett beskyddande sätt. Personerna i de högre organen visste bättre, andra personer hade att samtycka; ledarna var äldre män som i kraft av ålder, kompetens och inflytande styrde över de övriga. Systemet byggde på status och ålder och reproducera- de denna maktfigur till kommande generationer.”⁵⁴

Ledarna såg organisationen som en familj över vilken de i egenskap av överhuvud fattade beslut till allas bästa. ”Spelarna sågs som ett material som skulle formas av ledarna och tränas av tränarna – ”spelarmaterialet”- som det hette, alltså en slags råvara.”⁵⁵ Som motpol till SvFF:s dominanta ledarskap kan Carl Linde nämnas. 1913 anordnade, den då tjugotre år gamla Linde, ett protestmöte i Exercishuset i Göteborg till vilket cirka ettusen deltagare anslöt sig. Med anledning av landslagets dåliga resultat mot Danmark krävde man att SvFF:s styrelse skulle avgå och att en ny uttagningkommitté (UK) bildades. Man ville att landslaget antingen skulle bestå av spelare enbart från Göteborg eller spelare enbart från Stockholm och inte av en blandning som SvFF beslutat. Protesten ledde till att Linde och

⁵¹ Balck Victor, 1911. Tal hållet vid Svenska mästerskapstävlingarna i Jönköping. Citerat genom Lindroth Jan, 1974, s 191.

⁵² Riksidrottsförbundet: *Ordföranden och generalsekreterare genom tiderna*, kontaktperson Klara Lutti, <http://www.rf.se/13.asp?p=19503> 2006-11-20,

⁵³ Svenska fotbollförbundet: *SvFF:s tillkomst 1904*, <http://www.svenskfotboll.se/t2svff.asp?p=222805> 20061120

⁵⁴ Sund Bill, 2006, *Rebellen i fotbollsfamiljen*, s 2. Institutet för social forskning, Stockholms universitet. Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org 20060606. 20061122.

Exercishuskommittén stängdes av för stadgebrott men definitivt inte till att Lindes verksamhet inom fotbollen avstannade.⁵⁶

I SvFF:s ledares intresse låg att sprida och förankra fotbollen hos den breda massan, men inte i den professionella form med vilken den vunnit popularitet hemlandet England. Istället lanserades fotbollen efter engelsk amatörmodell med hjälp av en rad propagandaretskap som redovisas nedan.

3.2 Pressen

Den första svenska idrottstidningen: *Tidning för idrott* etablerades 1881 av Victor Balck.⁵⁷ Som ett led i lanseringen och populariseringen av idrotten anordnade tidningen år 1882 en tävling för sina läsare, där de som närmast kunnat gissa segrarens sluttid i samband med ett cykellopp belönades med penningpriser. Företeelsen fick efterföljare av andra tidningar och 1915 arrangerade stockholmstidningen, *Aftontidningen*, en pristävling beträffande målresultaten i två fotbollsmatcher.⁵⁸ *Tidning för idrott* lades ned 1897 men återuppstod året därpå i regi av Clarence von Rosen, under namnet *Ny tidning för idrott*, som i sin tur kom att omvandlas till *Nordiskt Idrottslif*, och utgöra svensk fotbolls främsta fackorgan fram till 1920 under ledning av Erik Bergvall som även figurerade som aktiv, ledare och chef för Stadion i Stockholm som invigdes 1912.⁵⁹ Även den tidigare nämnde Carl Linde var verksam inom idrottspressen, framförallt i Torsten Tegnér's tidning *Idrottsbladet*. I likhet med Bergvall hade Linde varit aktiv bland annat inom Göteborgsfotbollen och han kom att verka som ledare inom *Tekniska kommittén*, till vilken han var initiativtagare och som bedrev utbildning av tränare. 1920 blev Linde ledamot av SvFF.⁶⁰

Idrottspressen är att betrakta som ett propagandaretskap då den är intimt förknippad med såväl RF som SvFF genom dess initiativtagare. Det innebar inte att idrottspressen inte riktade uppmärksamhet mot de motsättningar som rådde inom fotbollen och den organisatoriska verksamheten.

⁵⁵ Sund, 2006, s 6.

⁵⁶ Sund Bill, 2006 s 2-3.

⁵⁷ Dahlen Peter, 1999: *Från Vasaloppet till Sportextra*, s 56.

⁵⁸ Norberg, Johan R. 2004, *Idrottens väg till folkhemmet*, s 138.

⁵⁹ Dahlen, 1999, s 56 och s 60-61.

⁶⁰ Sund, 2006, s 3-4 och s 6.

Idrotten tillförde begärligt stoff för den framväxande moderna nyhets- och populärjournalistiken vars idé var att utforma lättåtkomliga och lättlästa nyheter med en lokal och sensationell prägel som folk kunde relatera till egna erfarenheter. Populärjournalistiken fokuserade på det som känslomässigt kunde beröra människor.⁶¹ Aktörerna delades in efter stereotypa mönster – goda och onda, kämpar och veklingar i ett moraliserande berättarmönster.⁶² I syfte att propagera för idrottspressen och knyta kontakter inom dagspressen bjöd von Rosen in alla huvudredaktörer och chefer vid Stockholms dagstidningar till middag då han övertog *Ny tidning för idrott*.⁶³

3.3 Olympiaden 1912

Victor Balck hade redan 1894 erbjudit den olympiska kongressen i Paris ett svenskt värdskap för de olympiska spelen men det kom att dröja till 1908 innan en ansökan inlämnades. Bidragande orsaker var svenska framgångar vid spelen i Aten 1906 och London 1908 i kombination med de nationalistiska stämningar som rådde i landet. Nationalismen hade stärkts genom unionsupplösningen från Norge 1905 och ett intresse av att satsa på det militära försvaret hade uppstått i huvudsakligen borgerliga grupper d v s de kretsar som ledde idrotten.⁶⁴

Under 1911 reste Clarence von Rosen runt bland de europeiska hoven och propagerade för den kommande olympiaden i Stockholm.⁶⁵ Arrangörerna i Stockholm hade velat att fyra grenar skulle ingå i programmet men det motsatte sig *Internationella Olympiska Kommittén* (IOK) med dess ordföranden Coubertin i spetsen. Antalet grenar i programmet blev ett-hundratvå. Tjugoåtta nationer deltog och tvåusenfemhundrafyrtiosju aktiva, varav femtio-sju kvinnor, kom till Olympiaden i Stockholm 1912. Sexton år tidigare vid olympiaden i Aten hade fjorton nationer och tvåhundrasextio idrottare varit delaktiga.⁶⁶

⁶¹ Dahlén, 1999 s 45.

⁶² Dahlén, 1999, s 48.

⁶³ Dahlén, 1999, s 57.

⁶⁴ Sveriges olympiska kommitté "Stockholm 1912".

<http://www.sok.se/olympiskhistoria/olympiskaspel/olympiskaspel/5.18ea16851076df...> 20070110

⁶⁵ *Idrottsbladet* nr 52, 19270511 "En olympisk idrottsman." Torsten Tégner.

⁶⁶ Sveriges olympiska kommitté "Stockholm 1912".

<http://www.sok.se/olympiskhistoria/olympiskaspel/olympiskaspel/5.18ea16851076df...> 20070110

SvFF hade varit motståndare till att fotboll skulle ingå i OS-programmet. Enligt idrottshistorikern Torbjörn Andersson kan orsaken ha varit att det svenska landslaget hade en dålig kapacitet och att det därmed fanns risk att den pågående fotbollspropagandan fått en negativ effekt vid uteblivna framgångar. Efter de internationella påtryckningarna kom fotbollen med i olympiaden, och så även det svenska landslaget, vars insats blev ett fullständigt misslyckande. Trots det svenska fotbollsmässiga nederlaget och en anspråkslös publik tillströmning, orsakat av höga biljettpriser, betraktades olympiaden som en stor propagandasuccé.⁶⁷

3.4 Landslag och seriesystem

Efter OS kom fotbollslandskamperna successivt att ritualiseras med nationell glamour såsom flaggning och nationalsånger. Olympiaden bidrog även till att återkommande landskamper mot den traditionella ärkefienden Danmark sin början. Dessa matcher medförde att intresse i de breda lagren uppstod. Seder uppstod som knöt samman överklassens högtidliga nationalism med folkliga yttringar.⁶⁸

Landslaget utgjorde den viktigaste delen av fotbollens och SvFF:s nationella och internationella prestige. För att få landslaget i en statusfylld position krävdes att de lokala klubbarnas betydelse minskade till förmån för landslaget men att dubbla lojaliteter mellan dessa vidmakthölls bland allmänheten.⁶⁹ Ledarna ville öka det nationella självmedvetandet och samtidigt skapa ett gott internationellt anseende för Sverige genom att framträda som ett ”gästfritt land, en god organisatör och en moraliskt oklanderlig aktör inom den internationella fotbollsvärlden.”⁷⁰

SvFF:s målsättning var att få en värdehierarkisk progression till stånd, från lokal och regional nivå, i riktning mot en förfinad nationell nivå. Utan ett kompetent landslag begränsades möjligheterna till internationella kontakter och att figurera i organisationer utanför de nationella, exempelvis i den *internationella federationen* (FIFA).

Olika försök att knyta samman fotbollen i ett fungerande nationellt täckande seriesystem misslyckades. I början av 1921 summerar Carl Linde den föregående fotbollssäsongen som så kaotisk att spelskickligheten utarmats. Seriematcher hade spelats omväxlande med vän-

⁶⁷ Andersson 2002, s 274-276.

⁶⁸ Andersson 2002, s 274-276.

⁶⁹ Andersson, 2002, s 270

⁷⁰ Andersson, 2002, s 271 och 288 f.

skapsmatcher, internationella matcher, distriktsmästerskap, federationsmatcher, fotbollsveckomatcher, svenskt mästerskap, privata cupmatcher och landskapsmatcher. Till det kom uttagnings-, välgörenhets-, tränings-, och stadsmatcher. För att motverka utarmningen av klubbarna och att öka ansvaret för spelarnas fysiska välmående och progression krävde Linde att ett ”kontinuerligt spelsystem” kom till stånd.⁷¹ Först 1924 knöts fotbollen samman i ett rikstäckande seriesystem, *allsvenskan* där rikets tolv bästa lag fanns representerade och flyttades upp och ned, allt efter prestation.⁷²

För medverkan i den nya serien krävdes inte bara idrottsliga prestationer utan även ekonomisk garanti på åttatusen kronor. Summan beräknades motsvara lagens ungefärliga resekostnader under seriespel och en garanti för att lag inte avbröt medverkan under säsongen på grund av resornas kostnad.⁷³ Det krävdes även idrottsplatser av en viss standard exempelvis med omklädningsrum för respektive lag, duschmöjligheter och WC. Vidare krävdes stängsel som effektivt utestängde gratispublik – försäkran om polisiär hjälp ansågs inte tillräcklig.⁷⁴ För exempelvis VGIF var de ekonomiska och materiella villkoren allt för krävande trots prestationsmässiga möjligheter att kvalificera sig till *allsvenskan*.

Året efter *allsvenskans* premiär startade *Radiotjänst AB:s* reguljära sändningar och inledningsvis sändes en idrottskrönika en gång i veckan. SvFF tog direkt avstånd från radiosändningar av matcher, såväl på nationell som på internationell nivå. Huvudargumentet var att sändningarna skulle leda till ett stort publikbortfall. Någon regelbunden radiobevakning av *allsvenska* matcher kom inte igång förrän så sent som 1961, däremot kom radion att få tillåtelse att sända landslagets matcher om än i begränsad omfattning.⁷⁵

Det kan tyckas som ett synnerligt märkligt ställningstagande ur propagandaperspektiv, men logiskt med tanke på de intima relationerna mellan fotbollen, tidningarna och ekonomin.

⁷¹ *Idrottsbladet* nr 1 19210103, ”Ur Svenska Fotbollsförbundets obefintliga studienämnd årsrapport 1920” Carl Linde.

⁷² Andersson, 2002, s 271

⁷³ Karlsson Gunnar *Varbergs Gymnastik- och idrottsförening 1905-1927*, s XIII. *Idrottsbladet* 19240723.

⁷⁴ *Idrottsbladet* nr 104 19240801 ”Fotbollsprat från Göteborg” och nr 108 19240808 ”Fässbergs contra Mammon.

⁷⁵ Dahlen, 1999, s 129 och 131.

3.5 Internationell verksamhet under krigsåren

Vid tiden för första världskrigets utbrott hade idrotten inte uppnått någon betydelse i internationellt propagandahänseende. De krigförande länderna offrade inga resurser på idrottsligt utbyte. Det internationella utbytet begränsades till Danmark och Norge.⁷⁶ Riksidrottsförbundets arbete bestod i att så gott det gick hålla igång den svenska idrotten, samt att fundera över vad man kunde göra för att snabbt få igång den internationella idrotten efter kriget.⁷⁷ Direkt efter krigsslutet satte svenska och nordiska ledare igång med återuppbyggnaden av idrottslig verksamhet i krigsdrabbade länder genom specialförbunden. I de fall det inte funnits några förbund före kriget bildade man nya. Sverige anordnade stora evenemang, exempelvis Nordiska spelen 1922 och Sveriges Idrottsspel 1923 i syfte att försona krigets motpolar.⁷⁸

För Sverige uppstod möjligheten att i samband med kriget stärka sin position som en internationell idrottslig stormakt, vilket kan ses som ett intresse bland de nationella ledarna.

3.6 Ekonomin som motivation

Ekonomin som motivation bakom spelarnas engagemang måste betraktas mot bakgrund av att det organiserade fotbollsutövandet moraliskt vilade på ett amatöristiskt synsätt. Det kan ses som synonymt med det engelska gentlemanidealet, där idrott betraktades som nöje och rekreation.⁷⁹

Amatör är den, som aldrig täflar om penningpris eller mot ersättning vid vadhållning, som aldrig undervisat i, utöfvat eller biträdt med idrott för penningevinsts skull och som aldrig med sin vetskap deltagit i täflingar med professionist.

En idrottsman upphör att vara amatör och blir professionist om han:

- a) utöfvar idrott som förvärfskälla eller mot betalning undervisat, tränat och öfvervakar annan person vid idrottsutövande;
- b) säljer eller på annat sätt förvandlar sina priser i penningar;
- c) mot betalning uppträder offentligt.⁸⁰

⁷⁶ Holmäng Per Olof, 1988: *Idrott och utrikespolitik* s 40.

⁷⁷ Holmäng, 1988, s 42.

⁷⁸ Holmäng, 1988, s 47.

⁷⁹ Wikberg, 2005, s 49 f.

⁸⁰ RF:s ÖS-protokoll 23/3 1904 § 8 med bil. 3 citerat genom Wikberg, 2005 s 100 f.

Då flertalet av landslagsspelarna hade låga inkomster och rejäla uppoffringar krävdes vid landslagsuppdrag hade det blivit av nöden tvunget att från SvFF:s sida förbise amatörstadgarna och ge spelarna en viss ekonomisk ersättning för att de skulle ha möjlighet att medverka. 1918 tillsattes en utredning för att kontrollera den amatöristiska lydningen, och förfaresättet uppdagades och reglerna stramades åt enligt de stränga engelska amatörreglerna. Efter olympiaden i Antwerpen 1920 blossade en konflikt upp mellan spelare och ledare och spelarna beskrev ”förhållandena i rena klasstermer”.⁸¹ Fotbollsbestämmelserna kompletterades. Spelarna fick rätt att motta ersättning för kostnader i samband med resor och underhåll då man som amatör deltog i fotbollsmatcher ordnade av förening, distrikt eller landsförbund.

Ersättning för effektiv förlorad arbetsförtjänst kan, om så anses berättigad utbetalas till en spelare, som deltagit i viss av vederbörande landsförbund särskild angiven tävling för att så vitt han med intyg kan styrka att avdrag skett på hans avlöning för den tid han varit tvungen att vara frånvarande från sitt arbete i och för deltagande i tävlingen. Ersättning kan under samma betingelser utbetalas då en spelare för att kunna delta i tävlingen måste anställa vikarie.⁸²

Ersättning för förlorad arbetsförtjänst i samband med träning tilläts däremot inte. Det var inte heller tillåtet att betala ut ersättning till spelarnas familjer eller på annat sätt kringgå bestämmelserna.⁸³

Ledningens moraliska ideal där ära och heder förväntades utgöra drivkraften hade ställts mot spelarnas vardagliga tillvaros försörjningsmöjligheter. Fotbollen som ett nöje och en rekreation distanserades.

Under 1920-talets depression och massarbetslöshet kom spelare på klubbnivå till insikt om att spelskicklighet var en tillgång som kunde ligga till grund för en förbättrad livssituation. Spelare började erbjuda sin spelkompetens i utbyte mot arbete och klubbar värvade spelare utanför den egna orten genom att erbjuda arbete i syfte att höja klubbens och ortens status genom avancemang inom seriesystem och cupvinster. Ett grumligt system, under benäm-

⁸¹ Andersson. 2002, s 292-293.

⁸² *Idrottsbladet* 19210311. ”Fotbollsspelarnes amatörfråga ordnad” sign okänd. Uppgiften skiljer sig från Torbjörn Anderssons som hävdar att ”ersättning för vikarie och förlorad arbetsförtjänst förbjöds” s 293.

⁸³ *Idrottsbladet* 19210311.

ning platsanskaffning uppstod.⁸⁴ Ett förfaringssätt som återfinns i Varberg, vilket nämns ovan.

En distansering från såväl gentlemannaidealet, som från lokalpatriotiska drivkrafter som utgjorts av lojalitet mot hemort, klubb och dess ära, kom att ske i ekonomisk individuell riktning.

4. Samtidens syn på fotbollen

Den idrottsliga expansionen skedde på bekostnad av andra organisationers minskande medlemsantal, vilka exempelvis hade haft kampen om religionsfrihet, nykterhet och politiska rättigheter som gemenskapsbakgrund. Dessa krav hade successivt realiserats och den svenska välfärden var under utveckling. Avundsjukt granskande blickar riktades mot den expanderande idrotten.

Genom den olympiska succén 1912 kom idrotten att 1913 få regelbundna statliga anslag, vilket inte uteslöt kritik. De som starkast framhöll statliga anslag återfanns hos högern. Bland liberalerna gick åsikterna mer isär men med en övervägande positiv inställning. Inom socialdemokratin var splittringen total. Idrotten hade ett starkare stöd av regeringen än av riksdagen och första kammarens inställning var positivare än andra kammarens. Kritiken som framfördes fokuserade på ”tävlingshysteri och rekordjakt samt att urartningstendenser kunde skönjas i form av professionalism och ett tilltagande intresse för brutala idrotter som boxning och brottning.”⁸⁵

Då 8-timmars arbetsdag lagstiftades 1919 började folk i högre utsträckning att rikta sin nyförvärvade fritid och sitt föreningsengagemang mot personlig utveckling, där framförallt idrott kom att hamna i fokus.⁸⁶ År 1921 översteg antalet medlemmar i RF 100 000, en siffra som 1929 stigit till 180 000.⁸⁷

⁸⁴ Andersson, 2002, s 419 f

⁸⁵ Norberg, 2004, s 83.

⁸⁶ Norberg, 2004, s 89 och s 71.

⁸⁷ *Svensk idrott. Svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbunds årsbok 1921* s 134 samt *Svensk idrott. Svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbunds årsbok 1930* Citerat genom Norberg, 2004, s 88-89.

Hos den breda allmänheten fanns det många som betraktade idrottens popularitet som nöjesfenomen med skepticism. Under 1920-talet kom riksdagens kritik mot idrotten att förändras och intensifieras. Misstroendet mot idrotten kulminerade 1921 då den franske boxaren Georges Carpentier besökte Sverige och bemöttes med exalterad idoldyrkan av stora människomassor.⁸⁸ I den debatt som följde efter Carpentiers uppvisningsturné tillmättes idrotten inget samhällsligt essentiellt värde och kritiken vände sig mot tävlingsidrottens växande stjärnstatus och spektakulära dramatik och underhållning ur ett moraliskt perspektiv. Stadsanslagen drogs ned och nöjesskatten utvidgades till att omfatta även amatöridrotts-evenemang.⁸⁹

Inom arbetarrörelsen och socialdemokratien kom man successivt att anamma idrotten. Man erkände att det funnits såväl skepticism som entusiasm inom den egna rörelsen. Man hävdar att genom idrottens snabba framväxt har man ställt sig avvaktande inför vilka tendenser som idrotten internt skulle uppvisa:

I stort sett har det varit den varit en ”rörelse” som gått fram av egen kraft, buren av massornas instinktiva behov – ej ledd av initiativtagare i av dem önskvärd riktning. På så sätt har den blivit den säkerligen spontanast framvuxna företeelse tiden har att uppvisa – och därmed den mest demokratiska. En nödvändighet när den är ett uttryck för massans behov.⁹⁰

Nykterhetsrörelsen ställde sig positiv till idrotten då man ansåg att viljan att utöva en kvalitativ fotboll var synonymt med idog träning och ett nyktert leverne. Detta trots att fotbollen var intimt förknippat med alkohol genom gentlemannaidealet, där festandet var ett återkommande inslag i samband med idrottliga aktiviteter. Män förväntades behärska alkohol kombinerat med idrott på ett förnuftigt sätt.⁹¹

I såväl *Idrottsbladet*, lokal press som föreningarnas jubileumsskrifter råder en anmärkningsvärd tystnad i förhållande till alkoholens förekomst inom fotbollen.

⁸⁸ Norberg, 2004 s 88-93.

⁸⁹ Sjöblom, 2006, s 86

⁹⁰ *Idrottsbladet* nr 46, 19270427 ”Idrott och arbetarrörelse. Ur, om och á propos en givande enquête i Social-Demokraten.”

⁹¹ Andersson, 2002, s 118-119.

Det har inte varit möjligt att i materialet spåra att alkoholbruket ökade i samband med allsvenskans införande. Det är däremot möjligt att konstatera att genom att tåget var det huvudsakliga transportmedlet och att fotbollslagen regelbundet kom att resa fram och tillbaka genom riket blev spelarnas festande mer synligt.⁹² Krav från allmänheten om att stoppa dryckenskapen restes. SvFF hade inte något absolutistiskt förhållningssätt, utan försökte att vidarebefordra en gentlemannamässig inställning till alkohol, vilket tågresornas högljutt folkliga brännvinsfestande stod i motsats till. 1926 vidtog SvFF åtgärder beträffande spelarnas festande i samband med bortamatcher genom att skicka ut ett cirkulär, till landets klubbar, där fotbollsspelarna anmodades att uppträda värdigt under resor. Klubbarna beordrades även att utse lagledare, vilka skulle komma att ställas till ansvar för lagens offentliga icke önskvärda uppträdande.⁹³

4.1 Publiken

De tillströmmande åskådarna ur arbetarklassen delade inte de övre klassernas vanor att gentlemannamässigt, dämpat betrakta matcherna och emellanåt hövligt applådera fram sitt lag. Anhängarnas uppträdande i form av hånleenden, busvisslingar och allmänt skrånande genererade på sina håll krav om polisiära insatser.⁹⁴ Alkoholens och fotbollens förhållande blev allt mer påtagligt. Både på sittplats och ståplats reglerades humör och stämning med alkohol. På Stadion förbjöds pilsnerförsäljningen 1925 eftersom buteljer kastats in på plan.⁹⁵ Spelarna som i allt högre grad exponerades utsattes för skaderisk och det är sannolikt att det var orsaken till förbudet snarare än fylleriet som sådant.

Bland ledande representanter för fotbollen uppstod intresse av att skapa en nykter, skötsam publik som dessutom verkningsfullt kunde höja lagets, framförallt landslagets, prestationsnivå till seger.⁹⁶ Vid matcher inleddes ett systematiskt organiserande av hejklackar i syfte att kanalisera ut, vad som uppfattades som publikens oartikulerade oförskämdheter och skrån, i mer sofistikerade former. Taktfasta, välartikulerade hejaramsor med folkliga inslag infördes och organiserades successivt i samband med matcher efter de olympiska spelen 1912. Dessa ansågs ha fördelen att sporra spelarna i en gentlemannamässig inriktning. Under en landskamp mot Danmark, 1927 på Stockholms Stadion, utvecklades företeelsen yt-

⁹² Andersson, 2002, s 387-388.

⁹³ *Idrottsbladet*, nr 95 1926, genom Andersson, 2002, s 388.

⁹⁴ Andersson, 2002, s 238.

⁹⁵ Andersson, 2002, s 471.

⁹⁶ Andersson, 2002, s 471.

terligare, på initiativ av SvFF i samarbete med *Dagens Nyheter* genom att allsång infördes med Ernst Rolf som allsångsledare. Det utföll till allmän belåtenhet - sången ansågs höja stämningen på arenan och publikens känslor kanaliserades ut på ett positivt sätt. Fler prominenta personer ur nöjesetablissemangen kom att anlitas som allsångsledare såsom: Karl Gerhard, Edvard Persson och Adolf Jahr. Företeelsen fick efterföljare runt om i landet.⁹⁷

4.2 Alkohol, extratåg och tips

För att erbjuda fotbollsanhängarna en möjlighet att följa sin lag till bortaplan, för en rimlig summa, arrangerade sport- och dagstidningar så kallade extratåg. Extratågen utgjorde dessutom tillfälle till att kollektivt konsumera den månatliga motboksransonen, under föga gentlemanmässiga former. Resorna blev festliga, karnevaliska tillställningar, där gemenskap odlades genom bekräftande av hängivenhet till ett lag. Orter och städer kunde formligen invaderas av bortalagets anhängare som inte blygdes att kungöra sin lokala härkomst. Extratågen omfattade matcher på såväl landslagsnivå som allsvensk nivå men även matcher utanför allsvenskan. Under de sistnämnda matcherna kom lokal och regional patriotism och rivalitet att ytterligare underblåsas. Torbjörn Andersson menar att det är omöjligt att beräkna hur mycket folk som följde sina lag, via tågen, men skriver att det rimligen borde ha varit tusentals personer som förflyttade sig varje söndag. I förhållande till andra europeiska länder hade den svenska fotbollen anmärkningsvärt höga publiksiffror under mellankrigsperioden, vilket har berott på de goda kommunikationsmöjligheterna.⁹⁸

Under en extratågresor till landskampen mellan Sverige och Danmark i Stockholm 1923 anordnade medlemmar från *Redbergslids IK* en tipstävling i syfte att utöka den egna klubbkassan. Andra idrottsföreningar, privata entreprenörer och tidningar följde snabbt efter initiativet och en fullkomlig tipsfeber bröt ut. Mot slutet av 1920-talet var en rikstäckande okontrollerbar tipsmarknad etablerad.⁹⁹

Som tidigare nämnts var det idrottspressen som banat väg för tipset och i takt med att konkurrensen mellan tidningar i allmänhet ökade hade tävlingsformen nyttjats i kommersiellt syfte. Trots att lotteri och spelverksamhet var försett med ytterst restriktiva regler var det

⁹⁷ Andersson, 2002, s 486-488.

⁹⁸ Andersson, 2002, 472-476.

⁹⁹ Norberg, 2004, s 138

fram till 1928 lagligt att tillhandahålla tipskuponger, så länge kupongen ingick i tidningarnas pris.¹⁰⁰

Anhängarnas engagemang i fotbollen har huvudsakligen utgjorts av den underhållning och den gemenskap den erbjudit, både på och utanför arenorna. Åskådarnas intressen på lokal och regional nivå kan anses motsvara ledarnas på den nationella och internationella nivån: kraftfulla, rediga, stolta män skulle visas upp och bringa ära och anseende åt orten och bygden och landet.

5. Sammanfattande diskussion

För att sprida och förankra fotbollen krävdes en stabil organisation och en propaganda som relaterade till samhällets förändring och utveckling. Verksamheter som Varbergs Gymnastik- och idrottsförening mellan åren 1905 och 1920 inte hade någon större framgång med. Av de tidiga protokollen kan utläsas att initiativtagarna till föreningen hade som målsättning att bilda en skötsam förening. Inträde i föreningen försvårades dels genom att en skriftlig ansökan om medlemskap måste inkomma, till vilken styrelsen tog ställning, om personen i fråga ansågs som lämplig medlem. Styrelsen kunde även utesluta medlemmar med anledning av icke önskvärt beteende. Arbetarungdomarnas fotbollsintresse kom därför i stor utsträckning att få utlopp i spontant uppkomna stadsdelsklubbar. En av dessa klubbar utgjorde grunden för Varbergs boll- och idrottssällskap.

Trots att Victor Balck och Gunnar Frostell var aktiva idrottsliga förespråkare under olika tidsperioder och på olika nivåer är likheterna mellan deras verksamhet påtaglig. Båda tillhörde sociala grupper som hade status och bemöttes med respekt i samhället. Genom den sociala tillhörigheten hade de tillgång till kontaktnät som legitimerade och underlättade den propagandistiska verksamheten. Balcks kontaktnät nådde ända in i kungahuset, vilket synliggörs genom att kronprins Gustav Adolf var ordförande i Riksidrottsförbundets överstyrelse mellan åren 1904 – 1933 och adelsmannen von Rosen var inledningsvis ordförande inom fotbollförbundet. Frostells kontaktnät inom olika näringsgrenar i Varberg märks genom de gåvor som skänktes föreningen och den uppslutning som var vid festen 1921.

¹⁰⁰ Andersson, 2002, s 348.

Balcks idrottsideologi poängterade karaktärsdaning, förnuft, ansvar och moralisk progression kombinerat med tävlings- och vinnarinstinkt. Egenskaper som ansågs främja hela nationen och hävda landets kapacitet i internationella sammanhang. Faktorer som kan relateras till Balcks militära bakgrund och exempelvis unionsupplösningen mellan Sverige och Norge 1905 då nationella strömningar uppstod. För Frostell utgjordes det idrottsliga engagemanget av hälsoaspekten, vilket kan ses mot bakgrund av industrialismens hälsonebrytande verkan (citats s 7) . I hans intresse låg att hela Ortsbefolkningen skulle omfattas av den fria fysiska fostran vilket är att betrakta som en klassöverskridande faktor. Balck och Frostell lyckades genom personligt engagemang förankra idrotten och fotbollen på nationell och lokal nivå genom motsvarande metoder. Exempelvis genom pressen och festliga evenemang vilket också ledde till en successiv kommersialisering av idrotten.

Bill Sund skriver att Svenska Fotbollförbundets ledarprinciper utgick från att högre organ styrde över lägre på ett beskyddande sätt och fattade beslut till allas bästa (sid 15). Inom det hierarkiska systemet förekom motsättningar vilket exempelvis framträder genom Carl Linde och protesterna mot SvFF:s uttagningskommitté. Systemet innebar att verksamheten delades in i ett administrativt fält och ett idrottsligt aktivt fält, vilket är påtagligt både på nationell och på lokal nivå.

Olympiaden i Stockholm 1912 är att betrakta som en manifestation av idrottsliga värden som riktar sig till nationell och internationell nivå. Olympiaden skapade motivation att vidare hävda nationen i internationella sammanhang både genom organisatoriska och fysiska prestationer. I ledarnas intresse låg att skapa ett landslag som stod högst inom fotbollens nationella och internationella prestige och där spelarna utgjorde råmaterialet. Med ett kompetent landslag ökade ledarnas möjligheter att figurera i internationella sammanhang och inom internationella organisationer exempelvis FIFA. Intresset synliggörs genom att ledarna direkt efter första världskrigets slut börjar restaurera de krigshärjade ländernas idrottsliga verksamheter. Genom kriget förändras även det nationella intresset från att hävda nationens styrka och kompetens genom idrotten, till att ena och förbrödra nationer genom densamma.

Landslag och seriesystem är förknippat med varandra genom att seriesystemet frambringar och fokuserar nationens högst presterande och kompetenta spelare vilkas duglighet tas i anspråk i landslaget. Genom allsvenskan kom ett nationellt kontinuerligt spelsystem till stånd som bidrog till att spelarnas fysiska välmående och att spelskickligheten kom under

progression. Genom allsvenskan kom spelarna att i högre utsträckning utsättas för allmän exponering. Exempelvis påvisar Torbjörn Andersson att fotbollslagets festande uppmärksammades och kritiserades av allmänheten. Det material som studerats på lokal nivå håller en mycket låg profil i förhållandet alkohol och fotboll, trots en i övrigt förvånansvärd frispråkighet. Sannolikt är att Varbergsfotbollen inte skiljer sig från landet i övrigt.

Med allsvenskan tilltog fotbollens kommersialisering vilket synliggörs genom den illegala tipsverksamheten och extratåg. Genom SvFF:s avståndstagande till radiosändningar av såväl allsvenska matcher som landskamper frångås den populariserande strävan, till förmån för ekonomiska intressen, exempelvis intäkter från publiken. Avståndstagandet bör samtidigt betraktas mot bakgrund av SvFF:s väl förankrade, intima relation till pressen. På lokal nivå framträder kommersialiseringen genom festarrangemang, samarbete med andra föreningar och företag beträffande exempelvis platsanskaffning.

Tipset kan härledas till Victor Balcks *Tidning för Idrott* i syfte att popularisera idrotten. Trots att lotteri och spelverksamhet var försett med restriktiva regler var det möjligt för tidningarna att tillhandahålla tipskuponger så länge de ingick i tidningens pris. Såväl tips som extratåg kan ses som led i fotbollens expansion med bakomliggande kommersiella drivkrafter. En fråga som uppstår är varför tipsverksamheten tilläts pågå under så lång tid och att verksamheten faktiskt sanktionerades till tidningarnas förmån? Frågan lämnas vidare till fortsatt forskning.

Amatörreglerna medförde att en ekonomisk drivkraft för spelarna var obefintlig, åtminstone officiellt. Inofficiellt kringgicks reglerna på alla nivåer exempelvis genom platsanskaffning. Det var omöjligt att kompensera de ekonomiska uppoffringar som krävdes på det personliga planet med ära och heder framförallt beträffande kompetent landslagsspel. Avståndstagandet från den i England fungerande professionella fotbollen är anmärkningsvärd med tanke på den möda som lades ned för att propagera för fotbollen både lokalt, nationellt och internationellt. Spelarnas fysiska välbefinnande och spelkompetens är åtråvärd på alla nivåer då den utgör själva essensen i sporten, oavsett moralisk och ideologisk inställning till fotbollen i övrigt, ett faktum som åsidosätts av SvFF, men uppmärksammas av Carl Linde.

Fotbollens numerära expansion skedde på bekostnad av andra organisationer med kampen om exempelvis nykterhet, politiska rättigheter och religionsfrihet. Till skillnad från dessa

organisationer med specifika krav hade fotbollen genom sin struktur kommit att utgöra ett självständigt fält som ständigt reproducerades med nya matcher, prestationer och målsättningar på olika nivåer. Till fotbollens expansion hörde den tillströmmande publiken, med tillhörighet i arbetarklassen. Deras uppträdande upplevdes som utmanande av de övre klasserna då beteendet utgjorde ett hot mot önskvärd social ordning. Spelarna kom att ställas i centrum för skilda manlighetsideal. Dels traditionell gentlemannamoral där ett anständigt offentligt uppförande och god ton högaktades. Dels ett ideal som representerade arbetarungdomens vardag med en rak vokabulär och ett hårt fysiskt språk. I en strävan att inte frånga fotbollens karaktärsdanande ideologi och samtidigt tillvarata anhängarnas sympatitytringar, för att öka spelarnas prestationer, organiseras en positiv atmosfär med folklig karaktär vid matcherna i form av talkörer och allsång.

Ledare och spelares engagemang riktade sig mot skilda verksamheter inom fotbollen beroende på social tillhörighet i samhället både på lokal och på nationell nivå. För aktörer med hög samhällsställning kommer engagemanget till uttryck genom organisatorisk och administrativ verksamhet. Verksamheten har bestått i att bilda en stabil organisation med förmåga att förankra idrotten hos den breda massan och att skapa prestigefyllda mål. På lokal nivå kan idrottsplatsens tillkomst ses som en målsättning. För ledarna på nationell nivå är olympiaden, landslaget och seriesystemet att betrakta som led i att förankra fotbollen hos den breda massan och att hävda landet i internationella sammanhang.

För arbetarklassens ungdomar har fotbollens materiella anspråkslöshet och relativt enkla regelsystem utgjort faktorer som skapat engagemang. Spelets struktur med ett relativt stort antal spelare i fysiskt samarbete, motsvarar arbetarnas vardagliga tillvaro, och inom fotbollen fanns möjligheten att utveckla motorisk, fysisk och strategisk skicklighet. Stadsdelsklubbarna som bildades i ungdomarnas egen regi påvisar själva fotbollsspelet som en samlingspunkt där intresset har varit att uppnå spelskicklighet, segrar i tävlingssammanhang och social samvaro inom den egna sociala klassen.

Skillnaderna i engagemang är att betrakta som led av Bourdieus habitusbegrepp. De målsättningar aktörerna har som intresse att skapa och uppnå kan med Bourdieus terminologi betecknas som kapitalbegrepp.

Uppsatsen kompletterar tidigare forskning genom att påvisa att faktorer som gav upphov till engagemang inom fotbollen berodde på social tillhörighet i samhället. Motivation utvecklades inom den verksamhet man var aktiv – administrativ eller idrottsligt aktiv. Undersökningen kan inte påvisa att någon homogen kultur kom att utvecklas och inget tyder på att så heller varit strävan vare sig bland fotbollens organisatoriska konstruktörer eller bland fotbollens aktiva utövare på någon nivå under tidsperioden. Däremot har en ökad status inom det område man utövat verksamhet utgjort motivation. I det avseendet justerar studien tidigare forskning. Uppsatsen justerar även uppgifter i tidigare forskning som uppger att ersättning för viktarie och förlorad arbetsinkomst förbjöds, genom att påvisa motsatta förhållanden.

En boll, en yta och ett par pinnar kom under 1910- och 1920-talen att genom skilda gruppers engagemang och drivkrafter att expandera så att företeelsen presenterades som Sveriges nationalsport vid tidsperiodens slut.

6. Litteratur och källmaterial

Otryckt källor:

Folkrörelsearkivet i Norra Halland:

Varbergs gymnastik och Idrottsförening mötesprotokoll 10/130. A 1:1.

Varbergs Boll- och Idrottssällskap, mötesprotokoll VMA nr 2/51 A 2:1.

Försäkringsbrev, nr KO 4342, ark 130.

Lotterihandlingar 1947-1974, ark nr. 130, 176/130.

Litteratur:

A.K. (signatur) ”Ptroptro och kossan gonade sig...”, *Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening 1905-1945*. Varberg 1945.

Andersson Karl, ”När det började...”, *Bois jubileumsskrift 1925-1945*. Varberg 1945.

Andersson Karl, ”Kring ett jubileum”, *Bois jubileumsskrift 1925-1945*. Varberg 1945.

Andersson Torbjörn, *Kung Fotboll*. Eslöv 2002.

Broady Donald, *Sociologi och epistemologi*. Stockholm 1990.

Börjesson Arvid, ”Svunna stordåd”, *Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening 1905-1920-1935*. Varberg 1934.

Dahlén Peter, *Från Vasaloppet till Sportextra*. Värnamo 1999.

Ericsson Christer, *Fotboll bandy och makt*. Stockholm 2004.

Holmäng Per Olof, *Idrott och utrikespolitik*. Göteborg 1988.

Karlsson Gunnar, *Varbergs gymnastik- och Idrottsförening 1905-1927: Idrottsbladet 19240723*

Lindroth Jan, *Idrottens väg till folkrörelse*. Uppsala 1974.

Lindroth Jan, *Från ”sportfåneri” till massidrott*. Stockholm 1988.

Liss (signatur) ”Ebbe minns Vallgravstiden och debutåren i BoIS”, *Sällskapets gröna poängar – under 75 sköna år*. Varberg 2000.

Liss (signatur) ”När Boisarna spelar boll är ”Kinna-Bengt på plats”, *Varbergs Boll- & Idrottssällskap 50 år*. Varberg 1975.

Ò Nans, (signatur) ”Återblick på fotbollen: Framgångar och ”bakslag” under 20 år.” *Bois Jubileumsskrift 1925 -1945*, Varberg 1945.

Nilsson Per, *Fotbollen och moralen*. Stockholm 1988.

Norberg Johan, R, *Idrottens väg till folkhemmet*. Stockholm 2004 .

Ringborg Reino, ”1925 – Bois Födelseår året då allting hände” *Varbergs Boll- & Idrottssällskap 50 år*, Varberg 1975.

Sjöblom Paul, *Den institutionaliserade tävlingsidrotten*, Stockholm 2006.

Svensson Gunnar, ”Planen, bollen och skorna”, *Varbergs BOIS 40-års jubileum 1925-1965*. Varberg 1965.

Svensson Gunnar, ”Inte en minut jag ångrar av de 50 åren med BOIS”, *Varbergs Boll- & Idrottssällskap 50 år*. Varberg 1975.

Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening 1905-1920-1935, författare okänd. ” Intervju med Carl Arnhold.” Varberg 1934.

Warnborn Tage, ”Preludierna till AB Varbergs Nöjesplats, *Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening 1905-1945*, Varberg 1945.

Wiege Gustaf, ”Varbergs Realskolas Idrottsförening - Varbergs-Kamraterna – Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening”, *Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening 1905-1020-1935*. Varberg 1934.

Wikberg Karin, *Amatör eller professionist?* Stockholm 2005.

Åberg Einar, ”Det ”dammsugna” tidtagaruret”, *Varbergs Gymnastik- och Idrottsförening 1905-1945*, Varberg 1945.

Dagstidningar:

Norra Hallands Tidning Vestkusten, 19130530, nr 11 19200126, nr 51 1920502, nr 57 19250518

Varbergs-Posten, nr 61 19130530, nr 36 19180325, nr 13 19200130, nr 21 19200303, nr 41 19210408, nr 69 19260618, nr 82 19270718

Tidskrifter:

Idrottsbladet nr 1 19210103, *Idrottsbladet* nr 20 19210311, *Idrottsbladet* nr 104 19240801, *Idrottsbladet* nr 108 19240808, *Idrottsbladet* nr 58 19250520, *Idrottsbladet* nr 46 19270427, *Idrottsbladet* nr 52 19270511, *Idrottsbladet* nr 49 19280427,

Internet

Gymnastik- och idrottshögskolan, 2006, *Forskning Idrottshistoria*,

<http://www.ihs.se/templates/ihsNormalPage.aspx?id=313&Mode=PrintFrameWorkC...>

2006-11-07.

Riksidrottsförbundet: *Ordföranden och generalsekreterare genom tiderna*, kontaktperson

Klara Lutti, <http://www.rf.se/13.asp?p=19503> 2006-11-20.

Svenska Fotbollsförbundet: *SvFF:s tillkomst 1904*,

<http://www.svenskfotboll.se/t2svff.aspx?p=222805> 2006-11-20

Sund Bill, 2006, *Rebellen i fotbollsfamiljen*, Institutet för social forskning, Stockholms uni-

versitet. Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org 20060606. 2006-11-22.

Sveriges olympiska kommitté: *Stockholm 1912*.

<http://www.sok.se/olympiskhistoria/olympiskaspel/olympiskaspel/5.18ea16851076df...>

20070110